

Чепчина І.І. (2018). Нові законодавчі ініціативи у світлі застосування української жестової мови. **Ірина Чепчина.** Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами. Зб. наук. праць. Вип. 8. - Словянськ: ДДПУ, 2018. - С. 242-246.

УДК 376.015

НОВІ ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ У СВІТЛІ ЗАСТОСУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЖЕСТОВОЇ МОВИ

Ірина Чепчина,

Голова ЦП УТОГ, м. Київ

У зв'язку із підписанням Україною Конвенції ООН про права інвалідів та її ратифікації Законом України від 16 грудня 2009 р., держава взяла на себе конкретні зобов'язання щодо реалізації вимог освітньо-соціального захисту осіб з порушеннями слуху, стала на шлях докладання необхідних зусиль для створення їм належних правових, соціально-побутових умов життя. Звичайно, все це потребує переорієнтації державної політики у напрямку запровадження дієвого механізму реалізації усієї повноти конституційних прав осіб з порушеннями слуху.

В Конвенції ООН про права інвалідів враховані вимоги Всесвітньої федерації глухих (ВФГ) про визнання жестової мови (ЖМ), культури глухих, їхньої культурної і лінгвістичної цілісності, права на освіту жестовою мовою, права на переклад жестовою мовою, вдосконалення і покращення застосування жестової мови у повсякденному житті.

ЖМ згадується дев'ять разів в п'яти статтях Конвенції. Два терміни, які постійно зустрічаються в тексті Конвенції: комунікація і жести мови. Позиція ВФГ полягає в тому, щоб донести до широкого загалу, що жести мови – це не просто засіб комунікації, а – самостійна мова. Мови світу можуть існувати у вербальній, письмовій і жести мові формах.

Усі статті Конвенції ООН про права інвалідів будуть обов'язковими для всіх держав, і національні законодавства мають також змінитися відповідно до положень Конвенції про права інвалідів, зокрема зі слуху.

Крім того, Конвенція про права інвалідів надає можливість провадити перевірку її здійснення, що буде відігравати важливу роль у забезпеченні виконання

державами їхніх зобов'язань. Як юридично обов'язковий документ ця Конвенція розширить можливість нечуючих і забезпечить їхні права в усьому світі незалежно від соціального й економічного становища.

Безумовно, що ЖМ відіграє визначальну роль у процесі формування особистості глухої особи, здобуття нею освіти, є для неї засобом повсякденного спілкування, інструментом накопичення знань, прилучення її до надбань культури, національної самоідентифікації людини, а також, як правило, одним з головних чинників формування особистості, але в Україні сьогодні немає закону, який би визначив статус УЖМ як державної.

У 36 країнах світу жестові мови набули свого статусу другої державної мови. У більшості країн Євросоюзу національні жестові мови визнані різними законодавчими актами: конституціями, законами й актами про жестову мову. Що стосується України, ЖМ не має зазначених статусів, проте перші кроки є, про що буде висвітлено нижче.

Ключову роль у формуванні системи прав осіб з порушеннями слуху стосовно УЖМ належить Закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (ст. 23). 22 грудня 2011 р. Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів», в якому з урахуванням вимог Конвенції про права інвалідів розширені функції правового статусу та сфери застосовування УЖМ.

Отже, чинна ст. 23 зазначеного Закону надає гарантії мовного самовизначення осіб з порушеннями слуху України, унеможливорює дискримінацію громадян за національно-мовною ознакою, і контролює можливість паралельного використання української мови (що передбачено Конвенцією ООН). Так, ця стаття визначає, що кожен має право вільно визначати мову, яку вважає рідною, і вибирати мову спілкування, а також визнавати себе двомовним чи багатомовним і змінювати свої мовні уподобання.

Чинні Закони “Про мовну політику” та “Про внесення змін до деяких Законів України щодо соціального захисту інвалідів в Україні” пропонують оптимальний напрямок вирішення питань мовного самовизначення, зберігають статус української

мови як державної, зменшують напруженість у мовному питанні, відповідають загальноєвропейським нормам національно-мовної політики, і не порушують статей Основного Закону України – Конституції, а також враховують і вводять законодавство України в правове поле Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин.

Останнім документом також пропонується визначити обов'язки органів влади та посадових осіб на території України стосовно застосування УЖМ та відповідні права осіб з порушеннями слуху.

Ситуація загострилася ще після вступу в дію «Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» (2006), з якою начебто «не стикується» Конституція України, в якій визнається лише одна державна мова – українська. Ускладнюється справа також тим, що українська влада прагне до членства в ЄС і тому має суворо дотримуватися всіх стандартів.

Відповідно до Брюссельської декларації 2010 р. щодо жестових мов Європейського Союзу глухі і слабочуючі Європи є користувачами і носіями багатьох місцевих національних жестових мов і є громадянами з особливими потребами, наділеними рівними правами нарівні з іншими лінгвістичними і культурними меншинами.

На підставі тривалого дослідження багатьох зарубіжних вчених У. Стоку, С. Барлоу, Ф. Гросжан, Л. Димскіс, Г. Зайцевої, М. Бреннон, Л. Валлон, С. Ступалла, Б. Баан, Б. Уолл, К. Падден, К. Вольтерра, Д. Рассел та вітчизняних: Л. Виготський, Р. Краєвський, С. Кульбіда, Н. Адамюк, І. Чепчина, Н. Іванюшева) встановлено, що жестові мови є повноцінними мовами з їх особистою граматикую і синтаксисом, так само як і розмовні мови [6-8,9]. Вони відповідають всім практичним і теоретичним цілям національної мови, включаючи можливість її легкого вивчення в ранньому віці немовлятами і дітьми.

Одним із важливих положень для користувачів жестової мови є *Культура Глухих*, яка ґрунтовно не досліджувалася в Україні. Вона є невід'ємною частиною культури держав членів ЄС, і тому її слід захищати і всіляко сприяти її вивченню на національному і регіональному рівнях.

На підставі резолюцій Європейського парламенту щодо жестових мов Європейський Союз закликає всіх розробляти законопроекти про жестову мову, приймати директиви і вдосконалювати законодавство, а також зробити внесок в дослідження ЖМ та її розвиток і навчання ЖМ шляхом надання фінансової допомоги і шляхом запровадження підтримки національних і місцевих проектів.

Соціолінгвістичні дослідження мовних ситуацій є необхідною передумовою для вироблення і впровадження мовної політики. В Україні таке дослідження шляхом перепису населення набуває особливої значущості, оскільки вдовж тривалого історичного періоду бездержавна мовна ситуація країни зазнала великих деформацій. Зокрема, у країні досі відсутній науковий центр глухознавства, який б займався науковими дослідженнями різних регіонів, вельми необхідними для створення оптимальної моделі державної мовної політики, хоча це передбачено в Державній цільовій програмі «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 р.

Відповідно до зазначених законодавчих ініціатив УТОГ спільно з лабораторією жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України були розроблені пропозиції до проекту постанови Кабінету Міністрів України щодо Порядку субтитрування та перекладу на жестову мову офіційних повідомлень, кіно-, відеофільмів, передач і програм, – все це є ознакою вимог зазначеної Конвенції ООН про права інвалідів щодо мовної самотності глухих.

Також розроблено та подано проект стандартів щодо доступного середовища для інвалідів зі слуху, в якому висвітлено низку допоміжних засобів, мовної та інформаційної доступності глухих осіб, популяризацію ЖМ серед різних категорій населення, в тому числі і працівниками комунальних та державних установ, закладів та організацій тощо на таких об'єктах: соціальної реабілітації; освіти; фізичної культури і спорту; охорони здоров'я; культури; дорожнього господарства; транспортної інфраструктури; інформаційної інфраструктури.

Закони, в яких висвітлені положення про жестову мову, покликані регулювати суспільними відносинами, пов'язаними зі статусом УЖМ як державної мови України, та її офіційним використанням. Це дасть змогу посилити консолідуєчу

роль УЖМ як державної мови в політичній, соціально-економічній та культурній сферах, що сприятиме збереженню єдності і цілісності глухої спільноти. Крім того, статус створить умови для використання УЖМ як засіб міжнаціонального спілкування народів України, зміцнить правову основу використання УЖМ, як державної мови, в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інших організацій, встановить основні вимоги до органів влади стосовно використання, розвитку і поширення УЖМ, як державної.

Після прийняття відповідного механізму реалізації мовного питання, Закон України «Про жестову мову» стане першим документом, який повністю визнає нашу УЖМ і права глухого українця на законодавчому рівні.

На славнозвісній Міланській конференції (1880 р.), яка прославилась резолюцією про заборону жестової мови в навчальному процесі, яка є ознакою дискримінації в мовному питанні, – в багатьох країнах був пригальмований процес розвитку мовної особистості і мовної самобутності глухих. Втім, віяння часу довели хибність прийнятого рішення. Як стверджувальний висновок даної статті, є цікавою інформація для широкого загалу про те, що у 2010 р. на початку липня в Ванкувері (Канада) відбувся міжнародний Конгрес з питань освіти нечуючих, на якому всі без винятку учасники – наукова спільнота схвалили резолюцію про публічне вибачення перед глухою спільнотою світу, яка постраждала від тривалих наслідків Міланської резолюції 1880 р., який до наших часів пропагував лише одномовність засобами усного мовлення. На цьому Конгресі пролунав заклик рухатися вперед...

Список використаних джерел.

1. Брюссельська декларація щодо жестових мов Європейського Союзу, Брюссель, 19 листопада 2010 р.
2. Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року.
3. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (2006). – Ст. 23. – С. 2.
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо прав інвалідів». - Ст. 23. – С. 2.
5. Конвенція «Про права інвалідів» (2006). Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 61/106, прийнята на шістдесят першій сесії ГА ООН від 13 грудня 2006 р.
6. Кульбіда С.В., Чепчина І.І. (2009). Проект концепції жестової мови в Україні. С. Кульбіда, І. Чепчина. - Дефектологія. - № 3. – 2009. – С. 3 – 7. Режим доступу <http://lib.iitta.gov.ua/706187/>.
7. Концепція білінгвального навчання осіб з порушеннями слуху (2011). С.В. Кульбіда, І.І. Чепчина, Н.Б. Адамюк, А.В. Замша, Н.А. Зборовська, Н.В. Іванюшева, О.М. Лещенко.- К.: СПКТБ, 2011. – 53 с. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/9292/>

8. Кульбіда С. В. (2010). Теоретико-методичні засади використання жестової мови у навчанні нечуючих : монографія / С. В. Кульбіда. – К.: ТОВ «Поліпром», 2010. – 503 с.
9. Резолюції Європейського парламенту щодо жестових мов (Дос. А2-302/87 від 17 червня 1988 р. і Дос. В4-095/98 від 18 листопада 1998 р.).
10. Kulbida S. (2017). The Steps Ukrainian science in the study and popularization the Ukrainian Sign Language / S. Kulbida / Issues of upbringing and teaching in the context of modern conditions of objective complication of the person's social adaptation processes. – Peer-reviewed materials digest (collective monograph) published following the results of the CXXXVIII International Research and Practice Conference and I stage of the Championship in Psychology and Educational sciences (London, February 9 - February 15, 2017). - S. 26 – 28. Режим доступу gisap.eu/ru/node/119449, <http://lib.iitta.gov.ua/706729/>